

Geschiedenis van de podiumkunsten van mensen met een verstandelijke beperking.

Door Koert Dekker (1954), beeldend kunstenaar en initiatiefnemer van Theater Maatwerk en Atelier Herenplaats.

Rotterdam, 10 januari 2015.

Jaren zeventig

De eerste schreden op het gebied van theater maken met mensen met een verstandelijke beperking dateren in Nederland uit de jaren zeventig. Canci Gereadts (1944), destijds werkzaam als regisseur bij het Utrechtse gezelschap La Luna, regisseerde eind jaren zeventig de voorstelling My Fair Lady met cliënten van Philadelphia. De voorstelling werd enkele malen uitgevoerd in de Flint in Amersfoort.

In diezelfde periode regisseerde Pip Kelting met bewoners van De Hafakkers in Noordwijkerhout twee voorstellingen, te weten Moeder Courage van Bertold Brecht en Henklet (Hamlet).

Beide regisseurs werden gegrepen door de vrije manier van improviseren die cliënten toonden. Desalniettemin bleef het bij eenmalige projecten.

Regisseur Pip Kelting bleef een band houden met de acteur die in haar voorstelling Henklet speelde en maakte in 1991 de voorstelling Kruisballade (foto rechts uit de voorstelling). Een registratie van deze voorstelling werd op televisie uitgezonden en leverde veel commentaar op omdat de acteur in de voorstelling uit de kleren ging.

Stepping Out

In 1980 werd in Nederland de Australische film "Stepping Out" van Chris Noonan op tv uitgezonden. In deze film wordt een groep bewoners van het "Lorna Hodgkinson Sunshine Home" uit Sydney (Australië) gevolgd tijdens het maken van een theatervoorstelling welke in het Sydney Opera House werd opgevoerd. De film maakt op mij een grote indruk. Met name de scène waarin hij werkt met een Down syndroom man die danst op de muziek uit de opera Madam Butterfly maakt grote indruk. Het feit dat de jongen zich eigenlijk niet laat regisseren maar volkomen zijn eigen gang gaat en vervolgens een indrukwekkende Madam Butterfly neerzet. De regisseur zegt daarover "het mooiste materiaal ontstaat wanneer ik hem de vrijheid geef om hem Madam Butterfly te laten zijn. Als ik het voor hem invul zal hij het keurig doen maar dat levert onbezielde theater op.

De eerste theatergroepen

De film zorgt in Europa voor het ontstaan van diverse theatergroepen. In Noord Frankrijk (Roubaix) ontstaat in 1981 Compagnie de l' Oiseau Mouche die zijn eerste voorstelling onder andere uitvoert in Turnhout (België) en daarmee op haar beurt regisseur Eric Wouters inspireert tot het oprichten van Theater Stap (1985). Op mijn beurt geïnspireerd door de film en de voorstellingen van bovengenoemde groepen schrijf ik in 1986 een plan voor een "musisch activiteiten centrum". Het plan beschrijft een full time theaterwerkplaats, een beeldende werkplaats, een dans en een muziekwerkplaats.

De zorg is op dat moment volop in beweging. Op de dagcentra voor Ouderen (DVO's) wordt dan nog vaak met een gevarieerd programma gewerkt. Men vond het belangrijk dat de cliënt zoveel mogelijk uitgedaagd werd om zich op uiteenlopende terreinen te ontwikkelen. Die gedachte moet langzaam aan plaats maken voor meer beroepsmatige activiteiten. De eerste houtwerkplaatsen, lunch-cafe's, kantinegroepen etcetera ontstaan. Mijn idee komt dus op een goed moment. Ik was destijds werkzaam als activiteiten begeleider op een DVO van Pameijer.

Ik kwam vers van de Academie voor Beeldende Kunsten in Rotterdam en werd, toen ik met de cliënten van het DVO aan het schilderen sloeg, geraakt door de directe en impulsieve manier van schilderen. Een manier van schilderen zo "recht uit het hart" dat mij dat trof. "Ik had vijf jaar Academie achter de rug en dacht te weten wanneer Kunst ontstaat. Ik had geleerd mijn onderwerpen uitvoerig te bestuderen, de kunstgeschiedenis er op na te slaan, schetsen maken, weggooien en opnieuw beginnen. Deze cliënten maakten zich geen enkele zorg of hun onderwerp leek op de werkelijkheid, in kunsthistorische zin klopte, of de gebruikte techniek klopte en hoe kleuren te mengen..... Maar het resultaat mocht er meestal wezen! Hetgeen mij heeft doen nadenken over de essentie van Kunst. Meest belangrijk in Kunst is m.i. dat het je "raakt" in emotionele zin. En deze cliënten konden dat!

Toen ik ook met theater en dans aan de slag ging ontdekte ik diezelfde waarden."

Ik kreeg van de toenmalige directie van Pameijer de ruimte om mijn plan gestalte te geven. Daaruit ontstond in 1987 Theater Maatwerk en in 1991 Atelier Herenplaats. De dans en muzikdiscipline zijn verder niet ontwikkeld.

Theater Maatwerk was de eerste full time theaterwerkplaats in Nederland. De (destijds) 12 cliënten ontvingen een programma waarin ruimte was voor drama, dans, stem en muziektraining en maakten theatervoorstellingen onder leiding van mij en later andere (gast) regisseurs. Theater Maatwerk werd vooral bekend vanwege zijn spraakmakende straattheatervoorstellingen waarmee het gezelschap door heel Europa toerde. ook speelden acteurs van Theater Maatwerk mee in soapseries als All Stars en voetbalvrouwen.

Theater Maatwerk had een voorbeeld functie en het idee om theater te maken als full time dagbesteding sprak vele zorginstellingen aan. De doelstellingen liepen weliswaar uiteen van artistiek gericht naar educatief of soms therapeutisch.

In de jaren 90 bestonden er maar liefst 46 geregistreerde theatergroepen in Nederland. Grote namen hierin waren: ,Theater Le Belle (Amsterdam) Diagonaal (Amsterdam) Theater Totaal (Nieuwegein) Impuls (Gouda) Tiuri (Breda) Eskaliber (Den Haag) Rock en Rollstoelproducties (Arnhem) en Carte Blanche (Eindhoven)

In 2012 ontstaat de landelijke koepel "Vereniging Ongekend talent". Initiatiefnemer hiervan is Theo Frentrop, zakelijk leider van Theatergroep Tiuri. De vereniging vindt het belangrijk de aangesloten theatergroepen regelmatig rond de tafel te hebben teneinde methodieken en ervaringen met elkaar uit te wisselen. Ook initieert de vereniging nationale festivals

Festivals

Het aantal theatergroepen nam fors toe. Toch bleef op de een of andere manier de sector opgesloten in zijn eigen netwerk, vormde een subcultuur. De gedachte ontstond om middels grote internationale festivals hier iets aan te doen. In 1993 vond in Utrecht het Perplexa Festival plaats (organisatie Carel Smits en Jan Peter vd Siepkamp) Het festival werd bespeeld door onder andere Psico Ballet (Madrid) Theater Stap, Compagnie d l'Loiseau Mouche en Theater Maatwerk.

In 2001 neemt Theater Maatwerk het initiatief tot het organiseren van het Internationale Festival De Balans. Het festival wordt in het eigen theater van Theater Maatwerk gehouden. Het festival werd bespeeld door: Compagnie d l'Oisseau Mouche, Rambazamba (Berlijn) Heart and Soul (Londen) Theater Stap en Theater Maatwerk.

Een poging om het festival in 2003 een vervolg te geven strand helaas.

In 2009 doet Theater Maatwerk een nieuwe poging een festival te organiseren en ditmaal met succes. In april vindt het Value Added Theatre Festival (VAT Festival) plaats in Theater Lantaren Venster in Rotterdam. Het festival wordt bespeeld door Compagnia Danza Mobile (Sevilla) Grupo Dancando com a diferenca (Madeira) Mezzanin Theatre (Graz) Theater Stap (Turnhout) La Compagnie Creation Ephemere (Milau)(F) en Theater Maatwerk.

In 2008 organiseert het jubilerende Theater Tiuri in Breda het nationale festival Ongekend Talent dat wordt bespeeld door: Le Belle (Amsterdam) Eskaliber (Den Haag) Theater Network (Sittard) Theater Totaal (Nieuwegein, Theater Maatwerk en Tiuri). Ondanks dat de festivals in de meeste gevallen zeer goed bezocht worden blijft de discipline een soort in zich zelf gekeerd. De meeste groepen hebben een trouw en groot publiek maar de aansluiting met het reguliere theater wordt maar zelden gemaakt. Zelden wordt op basis van de kwaliteit een voorstelling gespeeld door acteurs met een verstandelijke beperking opgenomen in het reguliere theatercircuit.

Wat dat betreft doen onze oosterburen het aanzienlijk beter! Andreas Meder richtte in 1998 een speciale organisatie op (Lebenshilfe Kunst und Kultur) die grote integratieve festivals organiseert. Tot op de dag van vandaag organiseert hij jaarlijks zeer grote festivals in Kaiserlautern, Berlijn, Mainz, Weimar, Zurich en nog enkele kleinere festivals. Op al die festivals staan groepen die werken met acteurs met een beperking schouder aan schouder naast topgroepen uit geheel Europa.

Door de invoering van de WMO per 1 januari 2015 hebben veel van de Nederlandse theatergroepen aardig budget moeten inleveren of zijn zelfs verdwenen.

Koert Dekker
januari 2015